

BJÖRKÖ HAMN – OCH FISKAREFÖRENING

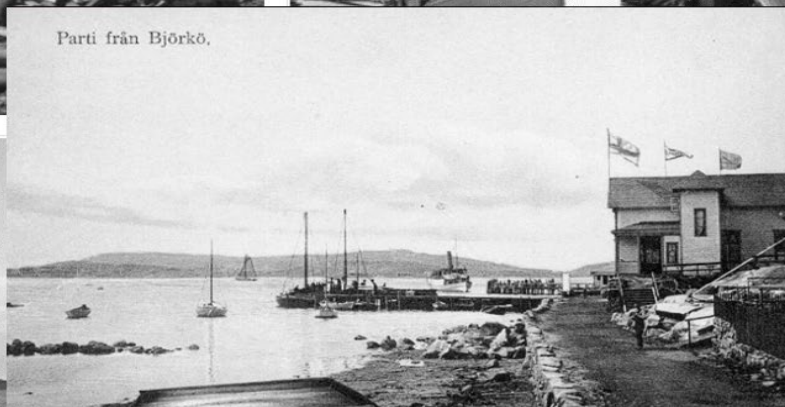
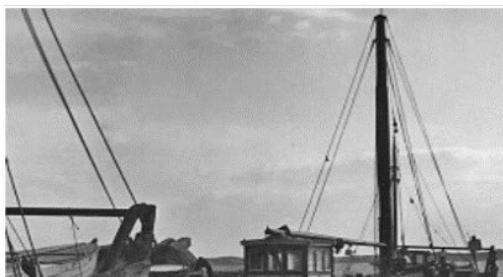
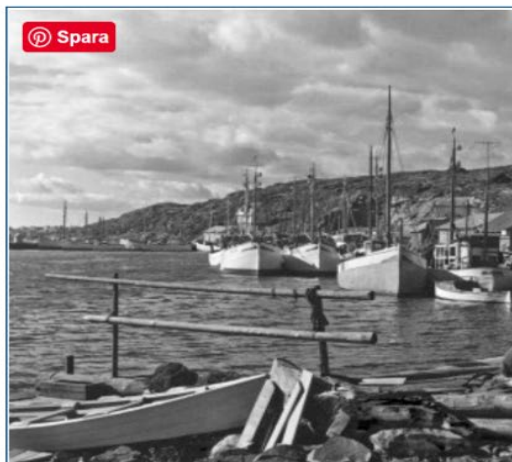
Historien om de flesta fiskehamnars tillkomst (inkl. Björkö)

Bakgrund

Ur Aqua reports 2015:14 Lars Ask, Tore Gustavsson, Håkan Westerberg

4.3 Statligt stöd till fisket Den merkantilistiska fiskeripolitiken har inneburit att ekonomiskt stöd till det svenska fisket har gamla anor. Sedan slutet av 1800-talet har statsbidrag lämnats för att bygga fiskehamnar. Vid 1900-talets början saknades skyddade fiskehamnar på många kuststräckor. Speciellt besvärligt var det på västkusten, där man alltmer började använda större maskindrivna fiskefartyg. År 1905 tillsattes en särskild fiskehamnskommission som lade fram sitt förslag år 1909. Förslaget innebar att det skulle byggas 79 st. fiskehamnar varav 44 st. helt skulle bekostas och underhållas av staten. Det slutliga resultatet blev att det kom att anläggas 33 st. statliga fiskehamnar. Utöver dessa fick 150 st. hamnar statsunderstöd vid nybyggnationen eller förbättringsåtgärder (Rosén 1956). Det byggdes alltså två typer av fiskehamnar. Statens fiskehamnar skulle anläggas efter beslut av Kung. Maj:t och riksdagen i varje särskilt fall. Till dessa hamnar skulle staten ha ägande- eller besittningsrätt och dess underhåll och drift skulle ombesörjas av Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Statsunderstödda fiskehamnar skulle byggas av Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen men ägas av stad, köping, kommun, municipalsamhälle, hamnbolag ekonomisk förening eller enskilda personer. Dessa hamnar beviljades statsbidrag av Kung. Maj:t med normalt 90 % av byggnadskostnaderna. Resterande del skulle hamninnehavarna stå för. Genom fiskerinäringens strukturrationalisering kom fisket allt mer Aqua reports 2015:14 29 att koncentreras till vissa hamnar. De statliga fiskhamnarna har därför successivt avvecklats och överlåtits till kommunerna. Den sista statliga fiskhamnen upphörde i slutet av 1980-talet (PM Fiskeriverket, 1999-04-13).

Historiska bilder från Björkö Hamn

Dokumentation - anläggning och utveckling av Björkö Hamns anläggningar inom definierat vattenområde				
Tidsperiod ca	Händelse	Anläggning	Tillsynsmyndighet	Kommentarer
1907	Hamnförening startas för att förbereda planerna på att anlägga en förbättrad hamn på Björkö -		Interaktion med politiken och myndigheter	
1922	Major Asplund gjorde mark och bottenundersökningar samt kostnadsberäknade tre olika alternativ. Dessa var: 1. Muddring och kajbygge i inre hamnområdet. ^[1] 2. Vågbrytare från Skarviks holme och norrut. ^[2] 3. Vågbrytare från norra sidan och österut. De två sista förslagen kom till utförande medan det första omarbetades		Kungl Väg och Vattenstyrelsen	
1928	Planerna så pass konkreta och nya bestämmelser som möjliggör 90% statligt bidrag att man beslutar registrera den nuvarande ekonomiska föreningen Björkö-Hamn och Fiskareförening		Kungl Väg och Vattenstyrelsen	
1929	Ansöker och får en dom från Västerbygdens Vattendomstol med tillstånd att anlägga en allmän hamn inom markerat område		Västerbygdens Vattendomstol Kungl Väg och Vattenstyrelsen	
1932-44	Norra och Södra piren samt kajer och innerhamn anläggs med bryggor etc.		Kungl Väg och Vattenstyrelsen	Hamnen byggs med statsstöd 90%
1944	Hamnen invigs av Landshövdingen		Kungl Väg och Vattenstyrelsen	Björkö fiskehamn. Småbåthamn. Översiktsplan. Revisionsritning. [1947]
slutet 50-talet	Fördjupning (sprängning) utefter yttre Ishuskajen		Sjöfartsstyrelsen	Björkö fiskehamn. Förslag till utvidgning. [1956] 90% bidrag från "Konungen"

Dokumentation - anläggning och utveckling av Björkö Hamns anläggningar inom definierat vattenområde Del 2				
Tidsperiod	Händelse	Anläggning	Tillsynsmyndighet	Kommentarer
Mitten slutet 60-talet	Utbyte till betongkaj norra piren (Försvarmakten) och anslutande kajer		Sjöfartstyrelsen Statens Vägverk	Björkö fiskehamn. Förslag till utvidgning. [1956] Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen med föregångare
Slutet 70-talet	Brygga över till Tors Holme		Sjöfartstyrelsen	Tillstånd har givits enligt samtal med dåvarande ordföranden (ingen dokumentation funnen hos BHF kan finnas i statliga arkiv)
Slutet 70-talet	Stenpir i södra hamnen		Fiskeristyrelsen Öckerö Kommun	Tillstånd har givits enligt samtal med dåvarande ordföranden (ingen dokumentation funnen hos BHF kan finnas i statliga arkiv))
Ca 1997	Renovering av fiskebåtskaj (Ishuset) steg 1	Förstärkningsarbeten utmed Fiskebåtskajen	Fiskeriverket	Bidrag från staten/EU/länsstyrelsen (ingen dokumentation funnen hos BHF kan finnas i statliga arkiv)
Ca 2000-07	Mål 2- Öarna – Utvecklad Gästhamnsverksamhet Länsstyrelsen i Jönköpings län var förvaltningsmyndighet. Området består av ca. 400 öar i 15 län och 57 kommuner med en sammanlagd befolkning på ca. 90 000 invånare år 2002	Gästhamnsutbyggnaden i samverkan med Öckerö Kommun	Öckerö Kommun Länsstyrelsen i Jönköpings län var förvaltningsmyndighet NUTEK Jordbruksverket	Mål 2 Öarna har varit ett av EU:s strukturfondsprogram under perioden 2000-2006. Programmet avslutas under 2007. Geografiskt omfattar programmet Gotland samt bebodda öar utan fast landförbindelse från Gävlebukten runt Sydsverige till Bohusläns gräns mot Norge
2007	Renovering av fiskebåtskaj steg 2	Betongförstärkning av kaj på ovasida	Fiskeriverket/ Jordbruksverket/EU stöd	
Ca 2011	Korttidsbrygga Skeppshandeln	Ca 20 m	MB kapitel 11 12:e paragrafen	Egen finansiering – inget dokumenterat bestånd av ålgräs varken vid utläggning eller vid filmning mars-20 djup>4-5 m
Ca 2013	Vågdämpare söder om Skarviksholmen		MB kapitel 11 12:e paragrafen	Egen finansiering – bedömning att djup och strömning av vatten är tillräckligt stor för att inte påverka botten negativt
Ca 2014	Korttidsbrygga Ishuset	Ca 10 m	MB kapitel 11 12:e paragrafen	Egen finansiering – inget dokumenterat bestånd av ålgräs varken vid utläggning eller vid filmning mars-20 djup>4-5 m
2017-18	2 st flytbryggor vid pir inloppet	Ca 40 m	MB kapitel 11 12:e paragrafen	Egen finansiering – inget dokumenterat bestånd av ålgräs varken vid utläggning eller vid filmning mars-20 djup> 4-5m

2018-19	Ny ramp i södra hamnen - för projekt "Båt på land"		Anmält till Länsstyrelsen och klartecken erhållits	Bidrag från Lokala Vattenvårdsprojekt (LOVA) via Länsstyrelsen
---------	--	--	--	--

Utdrag från diverse statliga arkiv som gäller ärenden om Björkö Hamn:

Sjöfartsverket: "när det gäller Björkö hamn, nr. 559, har vi följande handlingar här i centralarkivet:

- Kontrakt, förbindelser, lagfartshandlingar m.m. mellan åren **1929-1966**. I dokumenten står bl.a. vad som ska hända med hamnen om föreningen upplöses. Det är ca. 45 dokument och 1 karta och finns i Sjöfartsstyrelsens arkiv, byggnadsbyrå, serie F1c:14. (Dessa kanske vore intressant för frågeställaren).
- 7 mappar med dokument med bl.a. åtgärder samt undersökningsförrättningar, arbetsplaner, ärenden rörande statsbidrag samt intressenternas förslag, ärenden rörande byggnadsarbete, räkenskapsrapporter m.m. Dessa finns i Sjöfartsstyrelsens arkiv, byggnadsbyrå, serie F1b:188.

Vi har även tagit reda på vart det kan finnas mer dokumentation om hamnen, som vi kan tipsa frågeställaren om. Det är följande:

- Hamnarna hanterades av kungliga Sjöfartsstyrelsen mellan **1956-1969**. (de handlingar som jag har nämnt ovan).
- Före 1956 var det Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det finns handlingar om Björkö hamn, med nr. 559 hos Riksarkivet i Väg-och vattenbyggnadsstyrelsens arkiv, hamnbyrå och dess distriktarkiv, serie FIIb:272-279.
- Efter 1969 finns det handlingar hos Riksarkivet i Statens vägverk, centralförvaltning, tekniska avdelningen, brosektionen, hamnprojekteringskontor, serie FI:9. Där finns handlingar mellan åren **1969-1979**.
- Det finns även handlingar hos Riksarkivet i Fiskeristyrelsens arkiv i serie F13, rörande hamnar. Där finns handlingar från åren **1969-1995**."

Historik

Nedanstående historik sammanställdes 2008 av Christer Alexandersson med anledning av 80-årsjubileet av ombildandet av Björkö Strandkassa u.p.a. till en ekonomisk förening.

80 ÅR – Hamn och Fiskarföreningen Björkö Strandkassa u.p.a

Historik

Denna gamla ärevärdiga förening **startades 25 november 1907** och hette först **Björkö Strandkassa u.p.a**. Dess huvudsyfte var att "söka tillvarataga och främja öbornas gemensamma intressen genom att uppföra bryggor och planer mm, söka bereda tillfälle för sina medlemmar att lättare avyttra sina produkter samt att genom anordnande av sillpackning och dyl. bereda inkomst och arbete för föreningens medlemmar". 164 personer registrerade sig som medlemmar under första året. Den första insatsen var att förbättra vägen till gamla ångbåtsbryggan. Vid denna tid fanns ingen hamn på Björkö utan fiskebåtarna förtöjdes i moringar utanför strandkanten.

Rätt till inträde i föreningen hade alla på ön boende manspersoner mellan 15-65 år. Medlemsavgiften var 2 kronor per år. Den sänktes under första världskriget till en krona vilket den fortfarande är. De första stadgarna antogs vid årsmötet 1909.

Oljeaffären startade sin verksamhet den **10 maj 1924**. Omsättningen det första halvåret var 27 000 kronor. Föreningen drev under en kort tid även en speceriaffär. All affärsverksamhet upphörde dock redan vid årsskiftet 1945-46 då en nybildad **Björkö Andelsförening** tog över affärsverksamheten. Detta var den första Strandkassan i Bohuslän och den kom att få många efterföljare under årens lopp.

Nuvarande förening

Hamn och Fiskarföreningen Björkö Strandkassa u.p.a.^[1]

Under 20-talet började det talas om att bygga en fiskhamn och för att kunna vara delaktig i detta måste fiskarena själva kunna ställa upp med 10 procent av byggkostnaderna. För detta ändamål registrerades Hamn och Fiskarföreningen Björkö Strandkassa u.p.a 1928 som en ekonomisk förening och en hamnkommitté bildades. Den bestod av Adolf Alexandersson, Artur Gillholm, Efraim Eliasson, Joel Karlsson, Rickard Karlsson och Otto Alexandersson.

Föreningen fyller alltså 2008 80 år i sin nuvarande skepnad med hamnen som huvudprioritering för verksamheten.

Viktiga årtal

- 1922 gjorde major Asplund mark och bottenundersökningar samt kostnadsberäknade tre olika alternativ. Dessa var: 1. Muddring och kajbygge i inre hamnområdet.^[2] 2. Vågbrytare från Skarviks holme och norrut.^[3] 3. Vågbrytare från norra sidan och österut. De två sista förslagen kom till utförande medan det första omarbetades.
- 1928 hamnkommittén bildades. Ett allmänt möte hölls och då uttalades följande. ” lösandet av hamnfrågan bör påskyndas samt förarbetet forceras i raskaste tempo” .^[4] Tullkontrollör A.G.Bjulén utsågs till föreningens juridiska ombud och fick i uppdrag att ordna markköp, lagfarter, framställningar och andra ärenden som rörde hamnbygget.
- 1929 Dom i Västerbygdens vattendomstol att det fick byggas en allmän hamn inom definierade begränsningslinjer samt hur markköp skulle regleras
- 1931 Alla markköp blev klara. En del mark skänktes av bl.a. Västergårdsbönderna. Lagfartsbeviset är utskrivet den 13 oktober 1931 och omfattar 2,0475 hektar. Omkring 50 markägare hade berörts av upphandlingen. Det totala priset uppgick till 4.869,28 kronor.
- 1931 beviljades anslag om 171 600 kronor av Kungliga Väg och Vattenbyggnadsstyrelsen till byggandet av norra piren. Detta var ett beredskapsarbete.
- 1932 beviljades även anslag till södra piren och den påbörjades genast efter att norra piren färdigställts.
- 1935 godkändes ritningar och kostnadsförslag samt ingavs framställning om anslag till småbåtshamnen. Ritningarna hade gjorts av ingenjör G. Berglund men blev senare omarbetade av kapten Carl Bjuke och ingenjör Orvarsson.
- 1937 beviljades anslag till småbåtshamnen.

- 1939 bröt andra världskriget ut och marinen kom till Björkö och tog hamnen till förläggningsbas. Ytterligare anslag från staten var svårt att få under rådande läge. Hamnföreningen vände sig då till de militära myndigheterna på Nya Varvet och sökte deras stöd för en framställning om medel. Militären var mycket samarbetsvillig och tillstyrkte starkt framställningen om medel för kajanläggningen vid norra piren.
- 1941 den 26 november beviljade Arbetsmarknadskommissionen 388 000 kronor.
- 1944 den 16 september invigdes Björkö Fiskhamn av landshövding Malte Jakobsson. Invigningstalet för Föreningen hölls av Olof Alexandersson, ordförande i Björkö Strandkassa. Vid denna tidpunkt hade Björkö fått skyddade ytter och inner hamnar samt två vågbrytare^[1] och 350 meter kaj i ytterhamnen vilket räckte till kajplats för 17 stycken 20 meters fiskebåtar.
- Mellan 1932 Och 1944 pågick arbeten i hamnen, de sista åren under ledning av Föreningen själv. Kostnaderna fördelades enligt följande:

Norra piren: statsbidrag 154 400 kr och egen insats Båda pirarna 21 560kr

Södra piren: statsbidrag 44 400 kr

Småbåtshamnen: statsbidrag 71 400 kr och egen insats 14 100 kr

Kajbyggnaden: statsbidrag 388 000 kr och egen insats 38 000 kr

Kostnader för mark och utredningar mm: egen insats 13 666 kr

Totalt: statsbidrag 658 240 kr, egen insats 87 326 kr

Totalt 745 566 kronor kostade detta stora arbete som pågick under drygt 12 år.

Den stora betydelse som hamnen kom att få för Björkö går naturligtvis inte att värdera i kronor och ören utan man får nöja sig med att konstatera att den fortfarande spelar en stor roll i Björköbornas medvetande och engagerar de flesta. Fiskeflottan har ju minskat betydligt sedan 70-talet men den är fortfarande hamnens prioritering trots den stora expansionen av fritidsbåtar och gästande nöjesbåtar.

Andra verksamheter

Hamnföreningen har från början av sin verksamhet också tagit aktiv del i och bekostat helt eller delvis åtgärder som syftat till att gagna samhällseliga förbättringar. Det gäller bl.a. vägbelysning, badplatser, trampoliner, park och parksoffor. Dessutom anslog Föreningen årligen medel till skolresa och fattigfonden.

Det var tack vare Hamnföreningen som embryot till öns brandkår grodde när man år 1912 övertog ansvaret för brandsprutan och dess skötsel.

1940 inköptes tankbåten Oden för 15 000 kronor för att frakta olja mellan Göteborg och Björkö. När man 1939 gjort lönsamhetskalkylen beräknades att årsbehovet av brännolja var 900 000 liter. Inköpspriset detta år var 7 öre per liter och det såldes för 9,3 öre litern.

Som en kuriositet kan nämnas att Hamnföreningen även hade hand om och bekostade belysningsnätet i hamnen och på ön. Redan 1910 sattes den första belysningen upp. Det var en s.k. Luxlampa. 1911 sattes ytterligare en lampa upp och då anställdes den förste belysningsskötaren.

En annan kuriositet är att Hamnföreningen även blev inblandad i att organisera regelbunden sotning av öns fastigheter. Det skedde 1943.”

SVENSKA VÄSTKUSTFISKAREN

Björkö nya fiskehamn invigd

Det flaggsmyckade samhället företedde en festlig anblick. En stor och intresserad publik deltog i invigningshögtidigheterna.

Lördagen den 16 sept. var stor fest- och glädjedag för Björkö, som då invigde sin präktiga fiskehamn och dagen till ära iklätt sig rik flaggskrud. Ett flertal gäster hade inbjudits från när och fjärran, och de, som kommo från eller via Göteborg — landshövdingen, landsskreteraren, en generaldirektör, två kommandörer, en överste, två kommandörkaptenar, två byråchefer m. fl. — reste ut med en minsväpare och mottog på kajen av högtalarmusik, strandkassans styrelse och en stor del av öns befolkning. Skolan hade för dagen slutat tidigare än vanligt, en del affärer voro stängda, och ett båt-lag hade rest hem ända från Kalmar för att få vara med om evenemanget.

Sedan arbetschefen kapten Carl Bjuke, demonstrerat ritningar över hamnanläggningen och allt befunnits mycket gott vid en promenad runt hamnen, slog man sig ned på de på kajen utsatta bänkarna. Folkskollärare Lars Lemel välkomnade de

närvarande till firande av den stora be-märkelsedagen.

Kapten Bjuke erinrade om, huru båtar-na svårt besvärades av sjön, när hamnen var oskyddad; en del slet sina förtöjningar och blevo vrak. 1932—34 kom emellertid det mest angelägna till stånd för avhjälpande härav, norra vågbryta-ren, som inom kort åtföljdes av den södra, medan de smärre båtarna fingo sin särskilda hamn längst in i den sumpiga viken. Det var en sanitär förbättring, när denna 1938—39 uppmuddrades.

Fiskeflottan utökades och modernise-rades, men bryggorna voro fallfärdiga och kostsamma att underhålla, medan mari-nen ville disponera kajutrymme. Därför tillkom den tredje utbyggnaden, som om-fattade fördjupning av hamnen och kaj-anläggningar, och i nov. 1941 beviljade AK statsbidrag härtill. Arbetena sattes omedelbart i gång, varigenom muddring-en medhans före de två svåra isvintrar-

na, som eljest skulle i hög grad ha för-drojt hamnbygget.

Utbyggnaden var betydelsefull i flera avseenden, varför detta beredskapsarbete fått fortgå oavbrutet, medan andra tem-porärt nedlagts. Nu har man nära 500 m. l. aj för stora och 350 för små båtar, var-jämte stora utrymmen skapats för sjö-bodar, upplag, is- och lädfabriker m. m. En isfabrik är under uppförande och en affärsbyggnad planeras vid hamnen av strandkassan, som även har för avsikt att förlägga en fiskaregård till andra vå-ningen.

Hamnbyggnadskostnaderna belöpa sig här på hela 726,000 kr., varav staten till-skjutit 650,000 kr. I vågbrytarna har ned-lagts 35,000 kbm. sprängsten, medan 20,000 placerats innanför kajerna och 30,000 kbm. lera bortforslats. Tal. avta-cade alla arbetsledare och arbetare samt strandkassans styrelse, väg- och vatten-byggnadsstyrelsen m. fl.

Del av dom från Västerbygdens Vattendomstol

Tillika beslöt vattendomstolen, att i målet avgiva följande yttrande: Vattendomstolen anser det vara för den allmänna samfärdseln nödigt och nyttigt, att allmän hamn inrättas å Björkö. I hamnområdet bör ingå dels det vattenområde, som å en av extra lantmätaren Vilhelm Gidner år 1929 upprättad karta /akten sid. 39/ av vattendomstolen betecknats med litt. A, dels ock det mark-område om tillhoppa 2,0475 hektar, som å samma karta upptagits

inom en brun begränsningslinje. Några särskilda villkor för hamnens inrättande och begagnande har vattendomstolen ej funnit anledning att föreslå, såvitt angår sådana förhållanden, varöver vattendomstolen kan hava att utlåta sig.

Som ovan.

På vattendomstolens vägnar:

Ant. Skramlinde

Prel utlåtande: Vattendomstolens dom från 1931, som enligt uppgift från er ska vara slutlig, är meddelad enligt då gällande äldre vattenlagen och inrättar allmän hamn med tillhörande rådighet. När nu gällande lagstiftning miljöbalken infördes införde man också en regel (i 5 § lagen om införande av miljöbalken) som säger att tillstånd som meddelades enligt äldre vattenlagen ska ha samma giltighet som om de var meddelade med stöd av miljöbalken. Ert tillstånd gäller därför fortfarande. Om ni skulle ansöka om tillstånd att ändra verksamheten, eller om myndigheten skulle initiera en omprövning av er verksamhet, kan myndigheten därför inte som regel upphäva tillståndet, däremot kan man göra en modernare miljöprövning och föreskriva er diverse försiktighetsmått och villkor för er verksamhet.

NATURVÅRDSVERKET Handbok 2008:5 Vattenverksamheter 122 14 Centrala begrepp och definitioner **Allmänna intressen** Vad som kan utgöra det allmänna intresset bör prövas i varje särskilt fall. Vanliga typer av allmänna intressen finns angivna i 3-4 kap. MB, skyddade områden i 7 kap. MB, arter enligt 8 kap. MB samt förorenade områden i 10 kap. MB. Även de nationella miljö kvalitetsmålen och regionala miljömål är allmänna intressen. **Till allmänna intressen räknas också:** Allmän farled, **det allmänna fiskeintresset**, allmän flottled, **allmän hamn**, klimatet, kulturmiljön och kulturarvet, den allmänna miljövården, det allmänna hälsotillståndet samt försvarsintresset.

Område som innefattas av Vattendomstolens dom på sidan 7 i dokumentet
(den vänstra bilden försöker spegla den ursprungliga kartans nuvarande
linjer)

